

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування
(найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
Державні та муніципальні фінанси
на тему: «Удосконалення міжбюджетних відносин в Україні»

Виконавець:

Студентка ФЕФ

Срмолюк Катерина Олександрівна

/підпис/

Науковий керівник:

К.Е.Н.

(науковий ступінь, вчене звання)

Волкова Оксана Георгіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА – 2018

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В умовах економічної нестабільності, модернізації суспільних політичних та економічних відносин, значно актуалізуються питання формування ефективних механізмів державного стимулювання та регулювання економічної діяльності в регіоні, спрямованих на протидію деструктивному впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища та створення сприятливих умов до забезпечення економічного зростання в країні.

Протягом останніх років система міжбюджетних відносин в Україні зазнала значних трансформацій – від традиційного безсистемного та необґрунтованого механізму міжбюджетного перерозподілу ресурсів до побудови ринкової системи бюджетного регулювання заснованої на ефективних методах та інструментах.

Для реалізації системи фінансових відносин між місцевими та центральними органами влади основним інструментом є міжбюджетні відносини. Їх ефективна реалізація є дієвим чинником економічного та політичного розвитку України. Саме тому вони постійно перебувають у процесі удосконалення, який спрямовується на вирішення завдань щодо забезпечення соціально-економічного зростання як окремих адміністративно-територіальних одиниць, так і всієї держави, усунення розбіжностей у рівнях розвитку регіонів і посилення фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Дослідженням питань реформування міжбюджетних відносин займалися такі вчені як: М.Азаров, С.Астіон, І.Боярко, О.Люта, О.Калетник, Г.Макаров, Ф.Ярошенко та інші.

Питанням ефективної організації міжбюджетних відносин, крім вищезазначених, займаються Т.Боднарук, О.Заброцька, Н.Корень, М.Кульчицький.

Проте, незважаючи на значний плюралізм думок щодо сутності та ролі міжбюджетних відносин в процесі економічного розвитку регіону, етапів та напрямків їх реформування, питання вдосконалення взаємовідносин державного та місцевих бюджетів, в умовах фінансової нестабільності та адміністративно-територіальної реформи все ще залишаються не вирішеними, що актуалізує потребу подальших досліджень у цій сфері.

Об'єктом дослідження є міжбюджетні відносини в Україні.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають між бюджетами всіх рівнів України в процесі формування та використання фінансових ресурсів.

Метою даної роботи є розгляд теоретичних та практичних аспектів міжбюджетних відносин, а також розробка пропозицій щодо їх удосконалення в Україні.

Досягнення цієї мети потребує виконання низки завдань:

- визначити сутність міжбюджетних відносин;
- дослідити види та форми організації міжбюджетних відносин;
- систематизувати особливості регулювання міжбюджетних відносин в Україні;
- здійснити аналіз міжбюджетних відносин бюджетної системи України;
- визначити оцінку впливу фіскальної децентралізації на формування місцевих бюджетів України;
- оцінити субвенцій в системі міжбюджетних трансфертів України;
- розглянути зарубіжного досвіду організації міжбюджетних відносин;
- визначити проблемні питання організації міжбюджетних відносин в Україні;
- виявити шляхи вдосконалення організації міжбюджетних відносин в Україні.

Методи дослідження. У ході вирішення поставлених завдань кваліфікаційної роботи були використані наступні методи дослідження:

аналіз і синтез, сходження від абстрактного до конкретного, методи порівняння та узагальнення, метод класифікації, розрахунковий метод, методи математичного моделювання.

В процесі написання роботи були використані звіти державних органів влади, підручники, посібники, монографії, матеріали спеціальних видань, періодичних видань, а також інтернет-ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (57 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки. Основний зміст викладено на 98 сторінках. Робота містить 12 таблиці, 16 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретичні аспекти міжбюджетних відносин»** розглянуто сутність поняття бюджетної системи та міжбюджетних відносин, їх роль у розподільчому процесі, особливості їх організації в Україні та світі.

У другому розділі **«моніторинг стану міжбюджетних відносин України»** проаналізовано динаміку та структуру міжбюджетних трансфертів бюджетної системи України, оцінювання фінансової самостійності місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації та реформування бюджетної системи.

У третьому розділі **«стратегічні напрями вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні»** визначено основні проблеми бюджетної політики в сфері забезпечення фінансовими ресурсами місцевих органів влади України в умовах реформування міжбюджетних відносин, основні заходи вдосконалення бюджетної політики з метою посилення фінансової самостійності місцевих бюджетів та зростання їх власної фінансової бази, своєчасності та повності фінансування делегованих державою повноважень місцевим органам влади.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Встановлено, що фінансовою основою розвитку будь-якої держави є бюджетні кошти, напрями та обсяг використання яких визначають соціально-економічний стан країни в майбутньому. Особливу роль відіграють міжбюджетні відносини, що представляють собою відносини між державою, АР Крим та місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України. Саме ці відносини є головним інструментом забезпечення належного функціонування національної бюджетної системи.

2. В роботі доведено, що метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які повинні забезпечувати виконання цих повноважень. Таким чином, створення обґрунтованої системи міжбюджетних відносин є гарантією забезпечення збалансованого соціально- економічного розвитку країни.

3. Аналіз дохідної частини місцевих бюджетів України показав високу залежність від ресурсів державного бюджету: протягом 2013–2017 років спостерігається достатньо високі абсолютні показники та високу частку офіційних трансфертів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів.

4. В роботі встановлено, що реформування системи міжбюджетних відносин характеризується такими основними змінами: система вирівнювання податкоспроможності є більш ефективною, ніж система балансування, оскільки саме за умов її використання місцеві органи влади мають стимули до розвитку адміністративно-територіальних утворень, що

може стати одним з ключових факторів забезпечення ефективності децентралізації та реформи адміністративно-територіального устрою. Нова система міжбюджетних трансфертів передбачає відповідальність держави, шляхом надання субвенцій, за розвиток та фінансування: надання освіти загальноосвітніми навчальними закладами; надання медичних послуг населенню та проведення заходів з питань втілення в життя програм з охорони здоров'я; забезпечення підготовки робітничих кадрів професійно-технічними закладами; фінансове забезпечення реалізації державних програм соцзахисту населення.

5. Встановлено, що за період 2013-2017рр. частка трансфертів з державного бюджету зросла з 8,0% ВВП у 2013 р. до 9,1% ВВП у 2017 р., зросла й частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів, доходи місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів зростають повільнішими темпами (34,5% у 2016 році), ніж загальна сума доходів місцевих бюджетів (37,2% у 2016 році), що свідчить про нарощування дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок трансфертів, які надходять з державного бюджету. Дане явище протирічить основним ідеям бюджетної децентралізації – нарощення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок власних ресурсів

6. Встановлено, що запровадження у 2015 році надання з державного бюджету місцевим бюджетам, замість дотації вирівнювання, нових видів трансфертів призвело до звуження прав органів місцевого самоврядування щодо їх використання. Встановлено, що освітня та медична субвенції становлять 21,4% доходів місцевих бюджетів України. Решта міжбюджетних трансфертів, що надійшли з державного бюджету, у загальній структурі займають лише 6,2% у 2017 році проти 11,7% у 2015 році. Традиційно у структурі трансфертів субвенції з соціального захисту населення займають значну частку: 48,2% від усіх міжбюджетних трансфертів у 2017 році проти 36,4% у 2015 році.

Механічне збільшення частки соціальних трансфертів у структурі доходів не має пропорційної залежності зі ступенем нерівності у суспільстві. Недосконала політика надання соціальних трансфертів призвела до того, що соціальні виплати не зменшують, а навпаки, збільшують нерівність у розподілі доходів.

7. Аналіз структури доходів місцевих бюджетів України показав, що фінансову основу здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень становлять податкові надходження: їх питома вага в структурі доходів місцевих бюджетів не зменшується нижче, ніж на 81%, відбулися суттєві зміни у їх структурі: частка податку на доходи фізичних осіб скоротилася на 23 в.п., при зростанні частки місцевих податків і зборів на 19 відсоткових пункти.

8. В роботі здійснено аналіз показників бюджетної децентралізації: коефіцієнту децентралізації видатків у 2017 р. збільшився до 47,51%, порівняно з 41,48% у середньому за 2010–2014 роки, модифікованого коефіцієнту децентралізації видатків – до 51,11%, порівняно із середнім показником 42,97% за цей період. Після розширення переліку податків, що зараховуються до місцевих бюджетів, коефіцієнт децентралізації податкових доходів у 2015 р. стрімко зріс до 33,90%, проте у 2017 р. знизився до середнього значення показника – 27,71%. Показник коефіцієнта фінансової залежності після проведення реформи децентралізації значно зріс – у 2015 р. він становив 56,61%, у 2017 р. значення зменшилося до 49,91%, проте показник залишається на високому рівні. Це свідчить про високу частку субвенцій з Державного бюджету, і про сильну залежність місцевих бюджетів від Державного бюджету.

9. Аналіз медичної та педагогічної субвенцій до місцевих бюджетів України показав, що обсягу освітньої субвенції в частині оплати праці педагогічних працівників, що викладають предмети повної загальної середньої освіти учням ПТНЗ, оплати праці педагогічних працівників спеціальних навчальних закладів для дітей з вадами розвитку, субвенції на

модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази ПТНЗ здійснювалося в обсягах без відповідних обґрунтувань МОН їх обсягу, а щодо субвенції на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази МОН взагалі не подавав до Мінфіну бюджетний запит. Наслідком цього стало передбачення в бюджеті дефіциту або надлишку коштів для покриття видатків місцевих бюджетів; надання коштів, які не відтворюють реальну потребу в них.

10. В роботі проаналізовано результати аудитів Рахункової палати України щодо стану міжбюджетних трансфертів та встановлено, що обсягів цільових коштів медичної субвенції на лікування хворих здійснювалося не від потреби (з урахуванням нормативів забезпечення ліками), а з огляду на доведені граничні обсяги видатків державного бюджету. Як наслідок, спрямованих коштів було недостатньо для придбання ліків, а потреба покривалася за рахунок власних доходів місцевих бюджетів або взагалі не покривалася.

Відсутність законодавчо визначених критеріїв та методології обрахунку обсягів субвенції на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад стала однією з причин затвердження в державному бюджеті на 2017 рік, за розрахунками, на 30 % меншого обсягу державної підтримки, чим створено ризики незабезпечення державою рівномірної і стабільної підтримки формування і розвитку інфраструктури громад.

11. В роботі встановлено, що державна фінансова підтримка у вигляді субвенцій об'єднаним територіальним громадам зросла в 39 разів. Близько третини бюджетних коштів, громади спрямували на розбудову власних територій: на розвиток соціально(культурної сфери 60—70% бюджету, на реалізацію інфраструктурних та інвестиційних проектів 25—30% бюджету.

12. В роботі виконано математичне моделювання прогнозних значень обсягів міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів на 2018 рік в залежності від обсягів доходів Зведеного бюджету, за результатами якого встановлено, що зростання обсягів доходів Зведеного бюджету забезпечує зростання міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів України.

13. За результатами проведеного аналізу стану міжбюджетних відносин встановлено, що до недоліків міжбюджетного розподілу фінансових ресурсів слід віднести: висока залежність місцевих бюджетів від трансфертів Державного бюджету; недофінансування видатків місцевих бюджетів в медичній та освітній сфері; низькі темпи об'єднання територіальних громад; відсутність розмежування видатків місцевих бюджетів на виконання власних та делегованих державою повноважень, що розмиває фінансову базу; існування ручного режиму розподілу трансфертів внаслідок відсутності критеріїв їх розподілу (додаткових дотацій та субвенцій(крім медичної та освітньої); нерівномірність, не своєчасність та не повнота перерахування бюджетних трансфертів до місцевих бюджетів.

14. Результати проведеного аналізу дозволили зробити висновок, що ключовими заходами котрі сприятимуть покращенню процесу реформування системи міжбюджетних відносин є: стимулювання місцевих органів влади до зростання власних доходів регіонів на підставі впровадження стимулюючої складової дотацій вирівнювання; забезпечення стабільності формули розподілу дотацій вирівнювання на довгостроковій основі; упровадження методики комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів, яка базується на використанні структурно-ієрархічної моделі; удосконалення методики прогнозування доходів і видатків місцевих бюджетів з урахуванням ризику зниження їх фінансової стійкості; Запровадження диференційованого підходу до регулювання міжбюджетних відносин залежно від рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів; забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів; забезпечення узгодження інтересів суб'єктів міжбюджетних відносин.

АНОТАЦІЯ

Єрмолюк Катерина Олександрівна, «Удосконалення міжбюджетних відносин в Україні», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальності 8.07072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси»

Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Структурна частина реферату складається з загальної характеристики роботи, основний зміст роботи та висновків. Об'єкт дослідження є міжбюджетні відносини.

В роботі визначено сутність, економічну міжбюджетних відносин.

Визначено роль і місце міжбюджетних трансфертів в системі формування доходів місцевих бюджетів, її вплив на рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів; узагальнено зарубіжний досвід міжбюджетних відносин

Здійснено аналіз міжбюджетних трансфертів в Україні в процесі реформування бюджетної системи та фінансової децентралізації, систематизовано основні проблеми міжбюджетних відносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом України, забезпечення фінансовими ресурсами місцевих органів влади в процесі перерозподілу повноважень на їх користь в Україні та визначено стратегічні напрями удосконалення міжбюджетних відносин в Україні.

Ключові слова : місцеві бюджети, міжбюджетні відносини, міжбюджетні трансферти, субвенції, базова дотація.

ANNOTATION

Yermoluk Katerina Aleksandrovna, "Improvement of intergovernmental fiscal relations in Ukraine» qualifying work for obtaining a master's degree in the field of specialty 8.07072 "Finance, Banking and Insurance" under the master's program "State and municipal finance"
Odessa National University of Economics
Odessa, 2018

The structural part of the abstract consists of a general description of the work, the main content of the work and conclusions. Object of research is inter-budgetary relations.

In this paper, the essence, economic inter-budgetary relations is defined.

The role and place of intergovernmental transfers in the system of formation of revenues of local budgets, its influence on the level of financial autonomy of local budgets is determined; generalized foreign experience of inter-budgetary relations

The analysis of intergovernmental transfers in Ukraine in the process of reforming the budget system and financial decentralization was carried out; the main problems of intergovernmental relations of local budgets with the State Budget Budget of Ukraine were systematized; provision of financial resources of local authorities in the process of redistribution of powers in their favor in Ukraine; and strategic directions for improving intergovernmental fiscal relations in Ukraine

Key words: local budgets, intergovernmental fiscal relations, intergovernmental fiscal transfers, subventions, basic grants.

